

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ
СОСТОЈБАТА НА ЖЕНИТЕ РОМКИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА ОД АСПЕКТ НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА
КОНВЕНЦИЈАТА ЗА ЕЛИМИНАЦИЈА НА СИТЕ ФОРМИ НА
ДИСКРИМИНАЦИЈА ВРЗ ЖЕНИТЕ (ЦЕДАВ)

ПРЕГЛЕД НА СОСТОЈБАТА ВО ДОМЕНОТ
ВРАБОТУВАЊЕ

Издавач:

Здружение Национален ромски центар

НАЦИОНАЛЕН РОМСКИ ЦЕНТАР

ул. Доне Божинов бр.11/5, 1300 Куманово

тел/факс: 031/ 427-558

e-mail: info@nationalromacentrum.org

web: www.nationalromacentrum.org

www.ednomagazine.com

Авторка:

Благородна Шопова

Проект „Зајакнување на жената Ромка во Република Северна Македонија“

Документот за јавни политики е изработен во рамките на проектот „Зајакнување на жената Ромка во РСМ“ кој го имплементира **Национален ромски центар** со поддршка на **We Effect**. Проектот се имплементира во 6 општини: Куманово, Кочани, Кичево, Штип, Прилеп и Велес во период од 01.05.2019 – 31.12.2020г. Главна цел на проектот е подобрување на социо-економскиот статус и социјална инклузија на жената Ромка и млади во Северна Македонија.

Овој материјал е целосно финансиран од Шведска агенција за меѓународна соработка и развој - Sida и Шведската организација за развој We Effect. Sida и We Effect не се одговорни за презентираното мислење во публикацијата. Авторите се одговорни за содржината.

Септември, 2020

1. ВОВЕД

Соочени со пречки при пристапот до можности за здравствена заштита, образование, вработување, домување, лична документација и пристоен живот, Ромите се оставени на маргините на општеството. Тие се најмаргинализирана заедница, но истовремено и најбројното етничко малцинство во Европа, чиј број се проценува дека е помеѓу 10 и 12 милиони. Во Република Северна Македонија, според податоците од пописот во 2002 година, бројот на ромската популација изнесува 53.879 луѓе (2.7 проценти), но според податоците на Советот на Европа, се проценува дека во земјава живеат помеѓу 134,000 and 260,000 Роми¹.

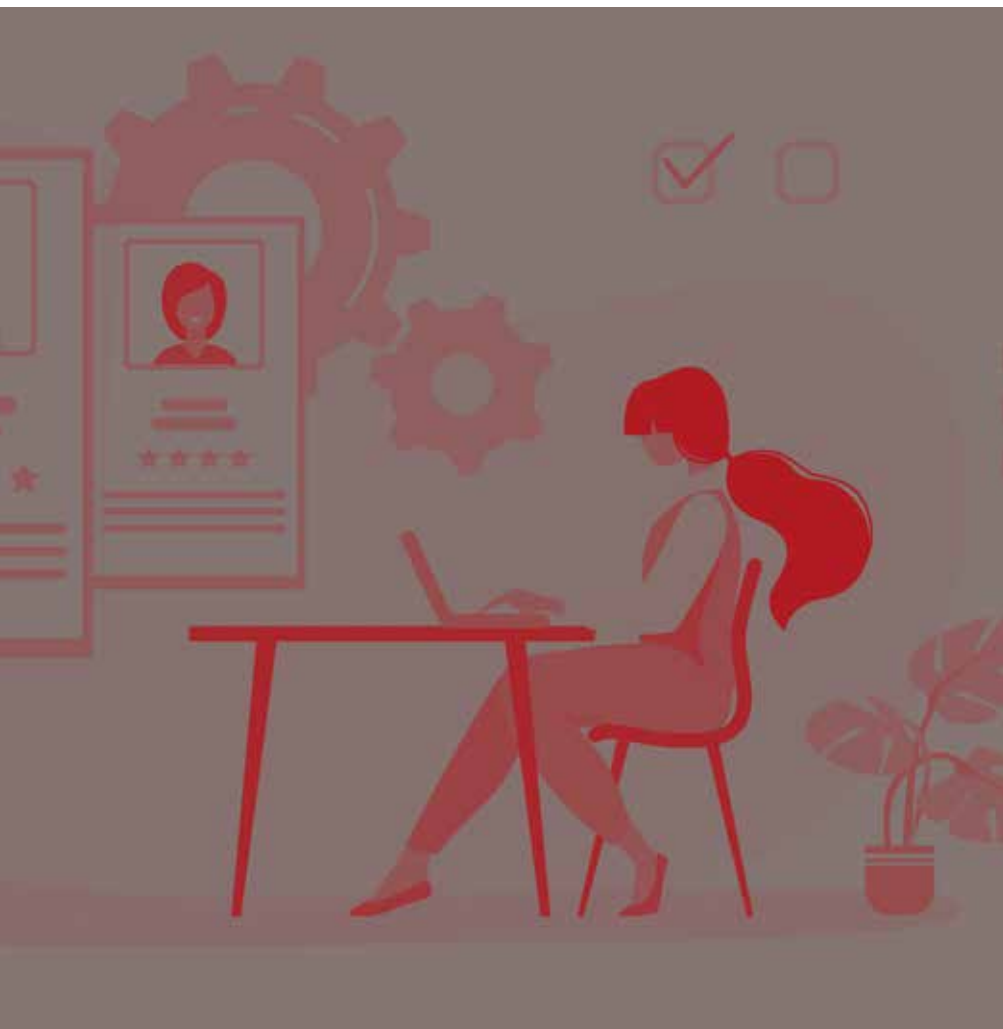
Жените Ромки се секојдневно изложени на повеќекратна и интерсекциска дискриминација во рамки на нивните заедници, но и надвор од нив. Во рамки на нивните заедници, патријархалниот систем на вредности, кој всушност е присутен во сите заедници, силно наметнува очекувања во однос на улогата на жената во семејството и општеството. Надвор од нивните заедници, доминираат негативни перцепции и стереотипи за жените Ромки. Да се биде жена во рамки на патријархален систем и да се припаѓа кон социјално исклучена и стигматизирана група е причина за нивна дискриминација². И покрај тоа што не е единствена, интеракцијата помеѓу родот и етничката припадност претставува една од главните интеракции во рамките на дискриминацијата врз жените Ромки³.

Како резултат на нееднаквите можности и изложеноста на интерсекциската дискриминација, жените Ромки, во поголема мера, живеат во сиромаштија и социјално исклучување. Како што нагласува Советот на Европа, ниското образовно достигнување, високите стапки на нередовна посетеност и напуштање на училиштата, високите стапки на невработеност и лошите можности за вработување ги лишуваат жените и девојчињата Ромки од реални можности за интеграција и целосно учество во општеството. Жените и девојките Ромки се изложени на поголем ризик од насилство врз жени и семејно насилство и ранливи на експлоатација и трговија со луѓе.

И покрај заложбите и напорите на заедниците во насока на унапредување на заштитата на основните човекови права на жените Ромки, тие остануваат социјално, економски и културно маргинализирани. Нееднаквите можности на жените Ромки во сите аспекти на човековиот развој се коси со вредностите за човекови права, еднаквост и социјална правда.

- 1 Council of Europe (2012), Document prepared by the Support Team of the Special Representative of the Secretary General of the Council of Europe for Roma Issues
- 2 Federación Nacional de Asociaciones de Mujeres Gitanas, KAMIRA, Roma Women Research- Report on Spain
- 3 Fundación Secretariado Gitano (2019), GUIDE ON INTERSECTIONAL DISCRIMINATION

2. ИНФОРМАЦИИ ЗА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Здружението Национален ромски центар од Куманово спроведе истражување кое има цел да идентификува можни решенија за ефикасно спроведување на Заклучните коментари на Комитетот за елиминација на дискриминацијата врз жените за шестиот периодичен извештај на државата (2018)⁴, со фокус на препораките за жените Ромки во доменот на образование, вработување, здравство, домување, пристап до лична докумен-

4 Комитет за елиминација на дискриминацијата врз жените (2018), Заклучни коментари за шестиот периодичен извештај на поранешната Југословенска Република Македонија (CE-DAW/C/MKD/CO/6)

тација и учество во јавниот и политички живот.

Истражувањето овозможи да се добијат сознанија за состојбата на жените Ромки во доменот на образование, вработување, здравство, домување, пристап до лична документација и учество во јавниот и политички живот.

Преку примена на принципот одоздола нагоре, теренското истражување исто така овозможи да се добијат сознанија за проблемите, но и да се идентификуваат можни решенија за унапредување на состојбата на жените Ромки во клучните области на политика. Заклучоците и препораките се прикажани на начин на кој се очекува да доведат до промена на релевантни политики кои ги засегаат или се од интерес на жените Ромки.

Истражувањето по својот карактер е квалитативно. Како техники за собирање на податоци се применуваа анализа на документи и фокус група. Преку анализа на достапни документи, истражувања, публикации и јавни политики кои се однесуваат на Ромите и жените Ромки се овозможи добивање сознанија за состојбата на жените Ромки во приоритетните области на политика. Преку примена на техниката фокус група се овозможи собирање на длабински информации за ставовите и перцепциите на жените Ромки во однос на состојбата на жената Ромка во доменот образование, вработување, здравство, домување, пристап до лична документација и учество во јавниот и политички живот, а исто така и сознанија за видувањата на жените Ромки за можните начини за унапредување на статусот на жените во приоритетните области на политика. За реализирање на шест фокус групи за шесте утврдени приоритетни области на политика, се подготвија шест полуструктурирани прашалници. Во фокус групите учествуваа 52 жени Ромки, на возраст од 18 до 55 години од општините Куманово, Велес, Прилеп, Кочани, Штип и Кичево.

Комитетот ЦЕДАВ во Заклучните коментари за шестиот периодичен извештај⁵ ја истакна тешката положба на жените Ромки и забележа дека јавните политики и стратегии за жените Ромки имаат ограничено влијание во неколку критични области. Затоа Комитетот ѝ препорачува на државата да преземе мерки со цел да обезбеди подобрување на состојбите на жените Ромки во доменот на образование, вработување, домување и пристап до здравствени услуги. Комитетот ѝ препорачува на државата да промовира еднакво учество на жените Ромки во процесите на донесување одлуки на сите нивоа, да ги зајакне мерките за пристап до документи за лична идентификација, како и решавање на исклучувањето и интересциските облици на дискриминација со кои се соочуваат жените Ромки.

Клучните наоди и препораки од истражувањето се сумирани во единствен документ за јавни политики, со цел унапредување на состојбата на жените и девојчињата Ромки во доменот вработување. Документот е наменет за сите засегнати страни, особено за креаторите на политики и носителите на одлуки.

---

5 Ибид.

3. КРАТОК ПРЕГЛЕД НА КОНВЕНЦИЈАТА ЗА ЕЛИМИНАЦИЈА НА СИТЕ ФОРМИ НА ДИСКРИМИНАЦИЈА ВРЗ ЖЕНИТЕ (ЦЕДАВ) И НЕЈЗИНИОТ ФАКУЛТАТИВЕН ПРОТОКОЛ

Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (ЦЕДАВ)⁶ е најзначајниот меѓународен инструмент за унапредување и заштита на правата на жените. Конвенцијата⁷ е усвоена од Генералното собрание на Обедниетите Нации на 18 декември 1979 година, а стапи во сила на 03 септември 1981 година. Конвенцијата ја дефинира дискриминација врз жените врз основа на полот, утврдува сет на граѓански, политички, економски, социјални и културни права на жените и идентификува клучни области кои се значајни за унапредувањето на состојбата на жените. Истовремено дефинира чекори за развивање на политики за елиминација на сите форми на дискриминација на жените, врз основа на еднаквоста со мажите. Конвенцијата бара не само формална, туку и суштинска еднаквост меѓу мажите и жените.

Во 1982 година, воспоставен е Комитетот за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените. Комитетот како родово специфично тело за човекови права, е составен од 23 независни стручни лица за правата на жените со цел следење на имплементација на Конвенцијата од страна на државите-членки. Државите-членки на Конвенцијата ги номинираат членовите на Комитетот.

Конвенцијата ја дефинира дискриминацијата врз жените како „секое разликување, исклучување или ограничување во поглед на полот, што има за последица или цел да го загрози или оневозможи признавањето, остварувањето или вршењето на човековите права на жените и основни слободи на политичко, економско, општествено, културно, граѓанско или друго поле без оглед на нивната брачна состојба, врз основа на рамноправност на мажите и жените“.

Од државите кои ќе ја ратификуваат Конвенцијата, се очекува да го вградат принципот на еднаквост меѓу мажите и жените во своите уставни закони, да усвојат законодавни и други мерки за забрана на дискриминацијата врз жените, да воспостават соодветни тела и институции за заштита од дискриминацијата, да ги изменат или укинат законите, прописите, обичаите и практиките што претставуваат причина за дискриминација врз жените. Конвенцијата овозможува отстранување на дискриминацијата врз жените од страна на кое било лице, организација или претпријатие.

Државите-членки имаат обврска да поднесат иницијален извештај до Комитетот ЦЕДАВ, во рок од една година откако Конвенцијата ќе стапи во сила, а потоа и редовни периодични извештаи на секои четири години,

6 Конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените

7 Терминот „ЦЕДАВ“ и терминот „Конвенцијата“ во овој документ се користат наизменично

но и вонредни и други извештаи секогаш кога Комитетот тоа ќе го побара. Периодичниот извештај на секоја држава дава преглед за мерките што ги има преземено државата во насока на имплементација на одредбите на Конвенцијата, но претставува и основа за креирање на понатамошни политики за унапредување на еднаквоста меѓу жените и мажите.

Комитетот го разгледува извештајот и писмено упатува листа на прашања до државата. Потоа Комитетот ги разгледува извештајот и одговорите на прашањата низ процес на конструктивен дијалог со државата. Во текот процесот, Комитетот ги разгледува и извештаите во сенка подготвени од страна на невладините организации, како и агенциите на ОН, кои всушност претставуваат алтернативен извор на податоци за состојбите во државата во однос на правата на жените. На крајот на секој циклус, Комитетот подготвува заклучни коментари, во кои се дава преглед на позитивните и негативните аспекти во однос на имплементацијата на Кон-

венцијата, но и препораки во насока на унапредување на имплементација на Конвенцијата. Со цел да се овозможи зајакната имплементација на заклучните коментари, Комитетот бара од државата-членка да обезбеди нивна навремена и широка дистрибуција до сите релевантни чинители.

Со цел да се овозможи ефективна заштита на правата на жените и девојчињата загарантирани со ЦЕДАВ, како и да се зајакне имплементацијата на ЦЕДАВ, на 6 октомври 1999 година Генералното собрание на ОН го усвои Факултативниот протокол кон Конвенцијата⁸.

Факултативниот протокол ја надополнува Конвенцијата и овозможува две жалбени постапки преку Комитетот ЦЕДАВ: (1) постапка за претставки и (2) постапка на истрага:

- Постапката за претставки (Communication Procedure) овозможува жената која е жртва или други индивидуалци или групи на поединци во име на жртвата, да поднесат претставка до Комитетот во случаи на наводни повреди на правата утврдени со Конвенцијата;
- Постапката на истрага (Inquiry Procedure) овозможува Комитетот да иницира истрага кога ќе добие веродостојни информации што укажуваат на сериозни или системски повреди на правата утврдени во Конвенцијата.

Единствено државите-членки на Конвенцијата може да го ратификуваат и Факултативниот протокол. Факултативниот протокол не дозволува можност за резерви, но сепак државите потписнички на Факултативниот протокол може да изјават дека не ја прифаќаат надлежноста на Комитетот да спроведе постапка на истрага.

За да се поднесе претставка до Комитетот, треба да се исполнети повеќе критериуми, вклучувајќи и да се исцрпени сите ефективни домашни правни лекови и да се поднесе во рок од шест месеци од исцрпување на сите домашни правни лекови⁹. Откако Комитетот ќе оцени дека критериумите за допуштеност (admissibility criteria) се исполнети, отпочнува процес на разгледување на основаноста на жалбата. Во текот на процесот се одвива комуникација меѓу Комитетот, државата-членка и подносителката/подносителите на претставката. Врз основа на информациите со кои располага, Комитетот може да побара и преземање на итни мерки за заштита на жртвата од страна на државата-членка во која било фаза во текот на процесот.

Доколку Комитетот смета дека државата-членка е одговорна за повредите на правата кои се наведени во претставката, тој подготвува препораки до државата кои се конечни, но не и правно обврзувачки. Препораките може да вклучуваат: (1) реституција, компензација, рехабилитација или други правни лекови за жртвата/ите; (2) чекори за прекинување на тековните прекршувања против жртвата/ите; (3) препораки за законски реформи и измени во политиките и програмите кои се во спротивност

8 Факултативен протокол кон Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените

9 Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија (2019), Прирачник за примена на Факултативниот протокол на Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (автори Штерјова Симоновиќ Х., Стоименовска Т.), Скопје

со Конвенцијата; (4) чекори за да се спречи повторувањето на повредата/ите¹⁰. Иако препораките не се правно обврзувачки, Комитетот, преку своите механизми, влијае врз државата да ги спроведе препораките.

Во однос на иницирање на постапка на истрага, не постојат специфични правила за доставување на информации до Комитетот. Информациите за широко распространети, сериозни и системски повреди на правата на жените може да се достават до Комитетот, во пишана форма, но и усно. Информациите може да бидат доставени и од поедници или групи на поедници кои не се директно жртви на повреди на одредени права, дури и кога тие немаат директна релација со конкретната држава-членка. Исто така Комитетот не мора да добие специфично барање за иницирање на постапка на истрага, доволно е само да располага со веродостојни информации за сериозни или системски повреди на права на жените. Комитетот може да користи информации од извештаи од ОН, невладини организации, медиуми и сл.

Откако Комитетот ќе ги оцени информациите како веродостојни, назначува еден или повеќе свои членови да ја спроведат истрагата. Во текот на постапката на истрага, Комитетот ја повикнува државата да соработува, а доколку Комитетот се одлучи да ја посети државата, тогаш мора да обезбеди дозвола од државата-членка. Наодите од истрагата Комитетот ги презентира во форма на заклучоци и препораки кои може да вклучуваат (1) адресирање на системски и широко распространети повреди; (2) мерки за борба против структурните причини за дискриминација врз жените; (3) широк спектар на препораки за постигнување еднаквост меѓу жените и мажите¹¹. Комитетот преку користење на постоечките механизми врши влијание врз државата за спроведување на препораките.

Република Северна Македонија ја ратификуваше Конвенцијата, по пат на сукцесија, во 1994 година, а Факултативниот протокол кон Конвенцијата е ратификуван од државата во 2003 година. Република Северна Македонија досега има поднесено иницијален извештај и шест периодични извештаи.

---

10 International Women's Rights Action Watch Asia Pacific Publication, (2008), Our Rights are not Optional

11 Ибид.

4. ПРЕПОРАКИ НА КОМИТЕТОТ ЦЕДАВ

Комитетот за елиминација на дискриминацијата врз жените во Заклучните коментари за шестиот периодичен извештај на државата (2018)¹² „ги поздравува мерките што ги презема државата-членка за подобрување на состојбата на жените и девојките Ромки кои често се изложени на интерсекциски форми на дискриминација и маргинализација. Комитетот забележува со загриженост дека јавните политики и стратегии за жените Ромки имаат ограничено влијание во доменот на вработување.

ЖЕНИ РОМКИ

- Комитетот ѝ препорачува државата-членка да ги усвои насочените мерки, вклучувајќи и привремени посебни мерки за борба против интерсекциските форми на дискриминација на жените и девојките Ромки, вклучително и во образованието, вработувањето, здравството и домувањето;
- Да развие посебни програми за намалување на сиромаштијата и социјалната вклученост на жените и девојките Ромки;
- Да се вклучи со организациите на граѓанското општество кои ги претставуваат жените Ромки, со цел да се зајакне застапувањето против етничката дискриминација и да се промовира толеранцијата и еднаквото учество на жените Ромки во сите области од животот.

ЕКОНОМСКО ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ЖЕНИТЕ

- Да одвои дополнителни наменски финансиски средства за зголемување на пристапот на жените до мали кредити, заеми и други форми на финансиски кредити со цел да се промовира претприемништвото и економски да се зајакнат жените, особено оние од руралните области, жените Ромки, жените мигранти и бегалци и жените со попреченост и да се обезбедат програми за надградба на капацитетите на жените, со цел подобрување на нивните менаџерски способности;

ПРИСТАП ДО ПРАВДА

- Да овозможи жените и девојките да имаат пристап до правна помош, независно од нивниот приход, етничка припадност и социјален статус и да осигури дека ќе бидат обезбедени соодветни и доволно квалификувани даватели на правна помош во целата држава;

¹² Комитет за елиминација на дискриминацијата врз жените (2018), Заклучни коментари за шестиот периодичен извештај на поранешната Југословенска Република Македонија (CE-DAW/C/MKD/CO/6)

5. ЖЕНИТЕ РОМКИ НА ПАЗАРОТ НА ТРУД

ПРЕГЛЕД НА СОСТОЈБАТА

Националниот акционен план за вработување 2016 – 2020, кој произлегува од Стратегијата за Ромите 2016-2020, предвидува активности во насока на подобрување на пристапот за Ромите до владините програми за вработување до 2020, посебно за Ромките и повисок приход и оддржливи вработувања за Ромите до 2020, посебно за Ромките. Иако забележителен е напредок во однос на стапката на учество на пазар на труд кај ромското население во последната деценија, сепак податоците укажуваат дека сеуште учеството на Ромите на пазарот на труд е ниско, но уште пониско учество на жените Ромки на пазарот на труд, а видливи се и разлики меѓу ромското и неромското население.

Според проценките на Светска Банка и УНДП¹³, засновани врз регионалните истражувања за Ромите на УНДП, СБ и ЕК (2011 и 2017 година), постојат видливи разлики во однос на стапката на вработеност меѓу ромското и неромското население. Така само 22 проценти од ромското население во Северна Македонија, на возраст од 15-64 години биле вработени, наспроти 40 проценти кај неромското население, на истата возраст. Исто така постои родовиот јаз во стапката на вработеност. Имено, само 13 проценти од жените Ромки на возраст од 15-64 биле вработени, додека кај мажите Роми на возраст од 15-64, стапката на вработеност е 31 процент.

Во однос на стапката на невработеност, проценките на СБ и УНДП исто така укажуваат дека постојат разлики меѓу ромското и неромското население. Така стапката на невработеност кај ромското население на возраст од 15-64 е 49 проценти, а кај неромското население на истата возраст стапката на невработеност е 19 проценти. Повторно видлив е родов јаз и во стапката на невработеност. Имено, кај жените Ромки стапката на невработеност изнесува 58 проценти, во однос на 45 проценти кај мажите Роми. На крај, стапката на учество во работната сила кај жените Ромки е 30 проценти, во однос на 56 проценти кај мажите Роми.

Анализирајќи ги овие податоци може да се изведе заклучок дека состојбата на жените Ромки на пазарот на труд е многу понеповолна во однос на мажите Роми. Пред се учеството на пазарот на труд кај жените Ромки е евидентно пониско во однос на мажите Роми. Имено две третини од жените Ромки не учествуваат на пазарот на труд. Стапката на вработеност кај жените Ромки е изразено пониска во однос на стапката на вработеност кај мажите Роми. Исто така, жените Ромки во поголема мера се невработени во однос на мажите Роми.

13 UNDP and World Bank (2018), ROMA AT A GLANCE-THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA, видина: <https://www.eurasia.undp.org/content/rbec/en/home/library/roma/regional-roma-survey-2017-country-fact-sheets.html>

Податоците од Извештајот за социјалното мапирање¹⁴, исто така укажуваат на неповолната состојба на жените Ромки на пазарот на труд. Според овој Извештај, стапката на вработеност на Ромите изнесува 23%, додека стапката на вработеност на национално ниво е речиси два пати повисока, а кај жените Ромки, стапката на вработеност изнесува 8%. Стапката на невработеност на Ромите е високи 67%, а жените Ромки имаат повисока стапка на невработеност во споредба со мажите. Сепак, ромската заедница се соочува со висока стапка на неформална вработеност - во просек 25% од населението работи неформално, но стапката на неформална вработеност е поголема кај мажите¹⁵. За жените Ромки, најчестата форма на вработување е во трговијата и хигиенските услуги¹⁶.

Според податоците од Извештајот во сенка – Спроведувањето на Стратегијата за Роми во Р. Македонија за 2017 година¹⁷, за периодот 2015-2016 година, вкупниот број на Роми кои биле вклучени во активните мерки и услуги изнесува 237 од кои 38% се жени Ромки. Дополнително, во 2017 година, бројот на Роми кои успешно влегле во активните мерки услуги за вработување изнесува 184 лица Роми од кои 23% жени Ромки. Според податоците од Извештајот во сенка¹⁸, земајќи предвид дека НАП-от за вработување на Ромите 2016 – 2020 во рамки на Исход 1: Подобрен пристап за Ромите до Владините програми за вработување до 2020, посебно за Ромките, предвидува годишен таргет, најмалку 200 Роми успешно да се вклучени во активните мерки и услуги за вработување од кои најмалку 30% да се млади и да се жени, може да се очекува исполнување на предвидениот таргет до 2020.

Но тука, земајќи предвид дека во НАП-от за вработување предвидува 30 проценти од корисниците на активните мерки за вработување да бидат жени Ромки, а од друга страна постои родов јаз во стапката на вработеност кај ромското население во корист на мажите Роми, се поставува прашањето колку поставените таргети придонесуваат кон теснување на родовиот јаз, или можеби уште повеќе го продлабочуваат.

---

14 Министерството за труд и социјална политика во јуни (2019), Извештај за социјално мапирање

15 Ибид.

16 Ибид.

17 Центар за економски анализи – ЦЕА, Институт за Истражување и Анализа на Политики – Ромалитико (2018), Извештај во сенка – Спроведувањето на Стратегијата за Роми во Р. Македонија за 2017 година

18 Ибид.

НАОДИ ОД ФОКУС ГРУПА

Низ разговорите со фокус групите беше утврдено дека најзначајни причини за ниското ниво на вклученост на жените Ромки на пазарот на труд е нивното ниско образовно ниво, неповолните социјални норми, неинформираноста за можностите за вработување и дискриминацијата на пазарот на труд, како и бариерите поврзани со пристапот до детски градинки.

Жените Ромки сметаат дека ниското образовно ниво и немањето на соодветни квалификации се суштински пречки за нивно вклучување на пазарот на труд. Во однос на образовната структура на невработените жени Ромки, значајно е да се спомене дека 94 проценти од регистрирани-

те невработени Ромки на национално ниво, како и на ниво на Град Скопје се без образование и со основно образование¹⁹.

Иако се забележува напредок во однос на вклученоста на жената Ромка на пазарот на труд, сепак рестриктивните социјални норми кои го определуваат идентитетот на ромската жена пред се во рамки на семејството, сеуште негативно влијаат на учеството на жените Ромки на пазар на труд, дефинирајќи ја улогата на жената Ромка пред се во рамки на семејството.

Во овој контекст значајно е да се спомене дека според регионалното истражување „Излегување од кругот на исклученост на Ромите во Западен Балкан“ спроведено во 2017 од Светска Банка, во сите земји, главни причини за неактивноста на жените се присуството на деца во домаќинствата и семејните одговорности, додека кај мажите, неактивноста главно се појавува заради недоволна побарувачка за работна сила.

Неинформираноста за можностите за вработување е исто така идентификувана како пречка за учество на пазар на труд. Жените Ромки посочија дека информациите за вработување најчесто ги добиваат од страна на здруженијата на граѓани, социјалните медиуми, АВРМ или ЦСР. Но информациите кои ги добиваат честопати за нив не се доволно јасни и разбирливи. Земајќи предвид дека во рамки на фокус групите учествуваа и жени Ромки кои се ментори за вработување, беше истакнато дека честопати информациите за вработување од страна на Агенцијата за вработување и ним не им се доволно јасни и соработката со АВРМ во овој домен не секогаш е на задоволително ниво.

Како значајна бариера за учество на пазар на труд на жените Ромки беше посочен и проблемот со недостатокот од слободни места во детските градинки. Освен дефинирианиот број ромски деца кои преку проекти се запишани во градинка, веројатноста другите ромски деца да се запишат во градинка е исклучително ниска.

На крај, интерсекциската и повеќекратна дискриминација на која се изложени жените Ромки во поширокото опкружување и на пазарот на труд уште повеќе ги оневозможуваат шансите за нивно активно учество на пазар на труд.

Може да се заклучи дека жените Ромки ја препознаваат сопствената дискриминација, но немаат доволно информации каде треба да се обратат.

---

19 XEPA – Асоцијација за здравствена едукација и истражување (2019), Ситуациска анализа за состојбата на ромките на пазарот на трудот и искористеноста на активните мерки и услуги за вработување (автор Каровска Чемерска Д.), Скопје

ЗАКЛУЧОЦИ

- Состојбата на жените Ромки на пазарот на труд е многу понеповолна во однос на мажите Роми. Пред се учеството на пазарот на труд кај жените Ромки е евидентно пониско во однос на мажите Роми. Жените Ромки недоволно се регистрирани како невработени лица во АВРМ. Евидентен е родовиот јаз во стапката на вработеност и во стапката на невработеност кај Ромите. Имено, жените се во помала мера вработени во однос на мажите, истовремено во поголема мера се невработени во однос на мажите Роми;
- Земајќи го предвид родовиот јаз кои постои на пазар на труд кај Ромите, Стратегијата за Ромите 2014 – 2020, во приоритетната област вработување не предвидува специфични резултати и мерки кои ќе бидат наменети исклучиво за жените Ромки. Во рамки на Националниот акционен план за вработување 2016 – 2020, кој произлегува од Стратегијата, не секогаш се воспоставени мерливи родово сензитивни индикатори и НАП-от не предвидува специфични резултати и активности кои одговараат исклучиво на потребите на жените Ромки во доменот на вработувањето;
- Ниското ниво на образование кај жените Ромки, кои во најголема мера се без основно или со завршено основно образование, е идентификувано како една од основните причини за ниското ниво на вклученост на пазар на труд. Ниското ниво на образование кај жените Ромки освен може да се разгледува како причина за нивната ниска вклученост на пазарот на труд, тоа истовремено неопходно е да се разгледува и како последица на негативното влијание на сиромаштијата, но и рестриktivните социјални норми. Рестриktivните социјални норми, кои во голема мера го определуваат идентитетот на жената Ромка во рамки на традиционалните семејни улоги, имаат пред се негативно влијание врз вклученоста на девојчињата Ромки во образовниот процес, за потоа негативно да влијаат и врз вклученоста на жената Ромка на пазарот на труд, дефинирајќи ја улогата на жената Ромка пред се во рамки на семејството;
- Жените Ромки недоволно се информирани и недоволно ги користат активните мерки за вработување. Информациите кои ги добиваат од релевантните институции (преку телефон, СМС ...) околу можностите за вработување многу често не се разбирливи и јасни за нив. Истовремено тие не се доволно охрабрени за да пристапат кон некоја од мерките;
- Жените Ромки кои работат во неформалниот сектор честопати не препознавајќи ги придобивките од формалното вработување остануваат долгорочно зависни од системот за социјална заштита;
- Изложеноста на жените Ромки на повеќекратна и интерсекциска дискриминација во поширокото општествено опкружување, вклучително и на пазарот на труд претставува бариера за нивна економска интеграција. Жените Ромки до одредена мера ја препознаваат сопствената дискриминација на пазарот на труд, но не секогаш можат

да идентификуваат релевантни институции за заштита од дискриминација;

- Недостатокот од слободни места во детските градинки претставува сериозна пречка за вклучување на жените Ромки на пазар на труд. Веројатноста да бидат запишани во градинка оние ромски деца кои не се вклучени во проекти за инклузија на деца Роми во детски градинки е исклучително ниска.

ПРЕПОРАКИ

- Земајќи предвид дека патријархалниот систем на вредности, особено присутен во ромската заедница, наметнува очекувања за улогата на жената Ромка во семејството, а истовремено земајќи ја предвид изложеноста на жената Ромка на интерсекциска и повеќекратна дискриминација во општеството, потребен е специфичен и координиран пристап на институциите и граѓанскиот сектор со цел зголемување на учеството на жените Ромки на пазарот на труд;
- Во процесот на креирање на следната стратегија за Ромите, како и НАП за вработување, кој ќе произлезе од стратегијата, треба да се интегрира родовата перспектива и да се развијат специфични мерки кои ќе претставуваат одговор исклучиво на специфичните потреби на жените Ромки во доменот на вработување. Најзначајно, потребно е да се воспостават мерливи родово сензитивни индикатори кои ќе го мерат напредокот во однос на жените Ромки. Со цел интегрирање на принципот „Никој не смее да биде изоставен“, што произлегува од Агенда 2030 на ООН, треба да се зголеми учеството жените Ромки, но и ГО во процесите на развивање и имплементација на релевантните национални политики;
- Потребно е да се зајакнат капацитетите на локалните самоуправи во насока на креирање локални политики за интеграција на Ромите, засновани на докази, кои во доменот на вработување ќе воспостават родово сензитивни индикатори и ќе предвидуваат специфични мерки наменети исклучиво за жените Ромки. Локалните документи треба да се дизајнирани и имплементирани во соработка со националните власти, локални власти и граѓанските организации и со поддршка приватниот сектор. Треба да се зголеми и учеството на жените Ромки во процесите на развивање и имплементирање на релевантните локални документи;
- Потребни се интензивни активности на терен, кои ќе се спроведуваат во соработка со националните и локални власти и граѓанските организации со цел зајакнување на ромските жени за човекови права, со фокус на правото на вработување, родова рамноправност и недискриминација. ЦЕДАВ, нејзиниот Факултативен протокол и општите препораки на Комитетот треба да се промовираат меѓу жените Ромки, но и меѓу невладините организации. Исто така, потребни активности на терен со цел зајакнување на ромските жени со цел да можат индивидуално да носат сопствени одлуки и избори, но и да делуваат заеднички и да се вмрежуваат во насока на заштита на нивните права;
- Социјалните норми широко распространети во ромската заедница, претставуваат бариера за вклучување на жените Ромки на пазарот на труд. Затоа, потребни се интензивни активности на терен, кои ќе ги спроведуваат граѓанските организации, со цел предизвикување на дискриминаторските социјални норми. Во активностите треба подеднакво да се вклучат женските и машките членови на заедницата;

- Прашањето за вклучување на жените Ромки во активните мерки за вработување бара координиран пристап и меѓуинституционална соработка на институциите, локалната самоуправа и граѓанскиот сектор. Во оваа насока, потребни се активности на терен, кои ќе се реализираат во соработка со граѓанските организации и медијаторите за вработување, пред сè со цел поттикнување на жените Ромки да се евидентираат во Агенцијата за вработување како невработени лица. Понатаму потребни се активности со цел едукација и охрабрување на жените Ромки за користење на активните мерки за вработување. При спроведување на активностите треба да се земат предвид јазичните бариери кои постојат во рамки на ромската заедница;
- Да се разгледаат можностите за креирање активна мерка за поддршка за самовработување специфично наменета за жените Ромки;
- Треба да се продолжи континуитетот со зголемување на бројот на детски градинки од страна на МТСП, во соработка со локалните самоуправи, со цел да се подобрат можностите за вработување на жените Ромки. Во оваа насока треба да се спроведуваат континуирани едукации со персоналот на градинките за не-дискриминација.

The image features a stylized logo in a light purple color. The letters 'MRC' are rendered in a bold, blocky, sans-serif font. Below the 'MRC', the number '70' is written in a similar blocky style, and the word 'years' is written in a cursive, script font. The entire logo is set against a white background that is framed by a red and black wavy border. The logo is slightly faded and has a subtle shadow effect.

MRC
70 years